

DİVAN EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Ottoman Literature Studies

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK DERGİ

Sayı 29, İstanbul 2022, 1260-1274

KÜNHÜ'L-AHBÂR' DA ÖLÜMÜ TANIMLAYAN İFADELER

Savaşkan Cem Bahadır

Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (sacemb@ktu.edu.tr)
ORCID: 0000-0003-4490-213X/ **Associate Professor, Karadeniz Technical University Faculty of Letters**
Department of Turkish Language and Literature

Makale Bilgisi/Article Information

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 13.09.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 19.10.2022

Yayın Tarihi/Published: 30.12.2022

Yayın Sezonu: Güz

Atıf/Citation

Bahadır, Savaşkan Cem (2022), "Künhü'l-ahbâr' da Ölümü Tanımlayan İfadeler ", Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 29, 1260-1274.

Bahadır, Savaşkan Cem (2022), "The Phrases Which Describe "Death" in Künhü'l-Ahbâr", Journal of Ottoman Literature Studies, 29, 1260-1274.

*Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.*

Kühü'l-ahbâr' da Ölümü Tanımlayan İfadeler

Özet

Türkçe bir tarih kitabı olarak Gelibolulu Âlî tarafından kaleme alınan *Kühü'l-ahbâr*'ın dördüncü "rükn"ü Osmanlı İmparatorluğu'nun başlangıcından 1598-99 yılına kadarki olayları, devrin devlet adamlarını, bilginleri, şeyhleri ve çalışmanın ana konusunu oluşturan şairleri konu almaktadır. Eserin iki ciltten oluşan dördüncü bölümünde, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan III. Mehmed dönemine kadar yaşamış üç yüz beş şairin biyografisinin yer alması *Kühü'l-ahbâr*'ı edebiyat tarihi ve tezkirecilik açısından da önemli hâle getirmektedir. Hazırlanan çalışma bir seri makale dizisi olarak yayımlamaya çalıştığımız ve 16. yüzyıl şuarâ tezkirelerinde ölümü tanımlayan ifadeleri derleyip akabinde kendi aralarında karşılaştırmayı hedefleyen çalışmaların dördüncüsüdür. Bu çalışmada da öncelikle *Kühü'l-ahbâr* ve Gelibolulu Âlî hakkında kısa bilgiler verildikten sonra eserin içerdiği biyografiler ölüm kavramı etrafında değerlendirilecektir. Yapılacak olan değerlendirme ölümün basit ifadelerle ya da ölümün sanatlı olarak tasviri konusunda olacaktır. Bahsedilen değerlendirme *Kühü'l-ahbâr*'da yer alan üç yüz beş şair biyografisinde Âlî'nin şairlerin ölümlerini anlatırken "ölüm" kavramını nasıl tanımladığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaç etrafında eserde yer alan şair biyografileri incelenmiş ve doğrudan ya da benzetme unsurlarına dayalı olarak ölüm kavramının nasıl tanımlandığı izaha çalışılmıştır. Ayrıca *Kühü'l-ahbâr*'da kullanılan ölümü tanımlayan ifadeler ile *Meşâ'irü's-şuarâ* ve *Gülşen-i Şuarâ*'da kullanılmış olan ölümü tanımlayan ifadelerin karşılaştırılması da çalışmanın diğer amacıdır. Tezkireler temelinde hazırlanan bu çalışma ile sadece şairlerde değil nesirde de edebî zevkin döneminde nasıl algılandığına dair ipuçlarının ortaya çıkarılması hedeflenmektedir..

Anahtar Kelimeler: *Divan edebiyatı, şair tezkireleri; Kühü'l-ahbâr; Gelibolulu Âlî; ölüm.*

The Phrases Which Describe "Death" in Kühü'l-Ahbâr

Abstract

The fourth "rukn" of *Kühü'l-Ahbâr*, written by Gelibolulu Âlî as a Turkish history book, covers the events from the beginning of the Ottoman Empire to 1598-99, statesmen, scholars, mystic and poets who are the main subject of the study. In the fourth part of the work, which consists of two volumes, gives informations about 305 poets who lived at the establishment of Ottoman Empire to Mehmed the III. The prepared study is the fourth of the studies that we tried to publish as a series of articles and aimed to compile the expressions defining death in the 16th century poet biographies and then compare them among themselves. In this study, firstly, after giving brief information about *Kühü'l-Ahbâr* and Gelibolulu Âlî and the biographies included in the work will be evaluated around the concept of death. For this purpose, the biographies of the poets in the work were examined and it was tried to explain how the concept of death was defined directly or based on the elements of analogy, as in the previous articles. The mentioned evaluation will be to reveal how Âlî defines the concept of "death" while describing the deaths of poets in 305 poets biography in *Kühü'l-Ahbâr*. In addition, the comparison of the expressions describing death used in *Kühü'l-ahbâr* and the expressions describing death used in *Meşâ'irü's-şuarâ* and *Gülşen-i Şuarâ* is another aim of the study.

Keywords: *Divan literatüre, poets tazkire; Kühü'l-ahbâr; Gelibolulu Âlî; death*

Giriş

Künhü'l-ahbâr, Gelibolulu Âlî'nin 1592 yılında yazmaya başladığı, yaklaşık sekiz sene üzerinde çalıştığı ve yaratılıştan 1598-99 yıllarına kadar getirdiği bir tarih kitabıdır. Eser Âlî'nin rükn adını verdiği dört bölümden oluşmaktadır. Rükünler kısaca aşağıdaki konuları anlatmaktadır.

I. Rükün: Bu bölümde kâinatın yaratılışından başlayarak Hz. Adem'in yaratılışına kadar geçen zaman anlatılmakta ve hayvanlar, dağlar, denizler, göller, adalar ve iklimler hakkında bilgi verilmektedir.

II. Rükün: Hz. Âdem'den başlayarak peygamberler, Arap ırkı, Hz. Muhammed ve mucizeleri, Emeviler, Abbasiler, Arap emirleri, bilginleri ve şeyhleri anlatılmaktadır.

III. Rükün: Türk ve Tatar kavimleri ve hakanlarından bahsedilmektedir.

IV. Rükün: Osmanlılar'ın ortaya çıkışından 1598-99 yılına kadar olan tarihî olaylardan, devrin devlet adamlarından, bilginlerinden, şeyhlerinden ve şairlerinden bahsedilmektedir.

Künhü'l-ahbâr'ı edebiyat tarihi açısından önemli bir kaynak hâline getiren IV. Rükündür ve bu bölüm iki ciltten oluşmaktadır. İlk cilt Osmanlı'nın başlangıcından I. Selim devri sonuna kadar gelir ve dönemin şairi Nihânî'nin biyografisi ile son bulur. İkinci cilt, Kanunî Sultan Süleyman dönemi ile başlamakta ve Âlî'nin sonradan yaptığı eklemelerle III. Mehmed devri ile son bulmaktadır. Eser toplamda on beş padişah dönemini içermektedir. Edebiyat araştırmacıları için de *Künhü'l-ahbâr*'ın IV. Rükünü şair biyografilerini içermesi sebebiyle çok önemlidir. *Künhü'l-ahbâr* üç yüz beş şair biyografisi içermektedir. Eserde şairler Yıldırım Bâyezîd devri ile başlamakta ve padişahların devirlerine göre kronolojik olarak listelenmektedir. Şairler genelde dönemler içerisinde alfabetik olarak dizilmekle birlikte başlangıç bölümünde bu durumda değişiklik olduğu görülmektedir. Çalışmada *Künhü'l-ahbâr*'ın Tezkire Kısmı isimli eser kullanılmıştır. IV. Rükün'ü esas alarak hazırlanan bu çalışmada *Künhü'l-ahbâr*'ın içerdiği şair biyografileri ölüm kavramı etrafında değerlendirilmiş ve Gelibolulu Âlî'nin ölüm kavramını hangi ifadelerle tasvir ettiği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu kavramlar iki ana başlık altında değerlendirilmiş ve nihayetinde çalışılan tezkirelerle karşılaştırılması yapılmıştır. *Künhü'l-ahbâr*'ın daha önce çalışmalara konu ettiğimiz *Meşâ'irü's-şuarâ* (Bahadır: 2018) ve *Gülşen-i Şu'arâ*'dan sonra yazılmış olması ve Âlî'nin bu eserler hakkında yorumları da hazırladığımız çalışmada bir karşılaştırma yapılabilmesi hususunda kıymete haizdir. Ölümün basit ifadelerle tasvir edildiği şair biyografileri başlığında yedi alt başlık, ölümün sanatlı ifadelerle tasvir edildiği şair biyografileri başlığında ise on iki alt başlık yer almaktadır. Bunun yanı sıra şairlerin nasıl öldükleri ifade edilen ve "katl" başlığında ele alınan on iki biyografiye yer verilmiştir. Çalışmada bahsedilen ifadenin geçtiği şair biyografisi ve sayfa numarasına dipnotlarda yer verilmiştir.

1. "Ölüm"ün Basit İfadelerle Tasvir Edildiği Şair Biyografileri

Âlî'nin, *Künhü'l-ahbâr*'da ölümü basit/ duyulduğu anda ölümü akla getiren ifadelerle anlatmak için yedi farklı kavramı kullandığı görülmektedir. Bu kavramlar çok kullanılan az kullanılanlara göre: "vefat, fevt, rihlet, dünyadan geçmek, ömrü ahir olmak, rahman yoluna gitmek, ruhunu teslim etmek"tir. Âlî toplamda yedi kavramı ölümü doğrudan ifade etmek için kullanmaktadır. Kullanılan bu kavramların diğer tezkirelerde de benzer şekilde yer aldığı görülmektedir. Bahsedilen kavramlar aşağıda metinde çok kullanılan az kullanılanlara doğru sıralanmıştır.

Vefat etmek:

Âlî'nin, eserinde ölümü doğrudan ifade etmek için en çok kullandığı kavram günümüzde de kullanılan vefat kelimesidir. *Künhü'l-ahbâr*'da otuz beş biyografide ölümün, vefat kelimesi ile ifade edildiği tespit edilmiştir.

Feammâ Şeyhî vefât idüp (Cemalî Şeyhîzâde)¹; Babası vefât itdükden sonra (Atâyî)²; Firengistândan haber-i vefâtın ve muhellefâtın ol getürmüşdür (Haydar)³; On sekiz yaşında vefât itmiş (Nizâmî)⁴; Vefâtı dahi anda vâkı'dur (Seyfi)⁵; (...) Sultân Mahmûd vefât eylemiş iki (Necâtî)⁶; babası vefât idüp (Mevlânâ Âhî)⁷; Rûma gelüp vefât itmişdür (Habîbî)⁸; diyâr-ı Şâma mihmân olduklarında vefât itmişlerdür (Halîmî)⁹; Vefâtı Sultân Selîm 'asrında olmuşdur (Sa'yî)¹⁰; Ba'de vefâtihî tasnif itmegin câ'izesi ifnâ-yı vücûd olmadan kurtulmuşdur (Sücûdî)¹¹; Vefâtı sene hamse ve tis'amiede vukû' bulup (Sehi Beg)¹²; esnâ-yı vefâtında vârislerine yüz bin filoriden (Sultan Süleyman)¹³; defterdâr-ı tîmâr olup vefât eyledi (Edâyî Çelebi)¹⁴; Esnâ-yı vefâtda hûd bu târîhi dimiş (Mevlânâ İshak)¹⁵; Merhûm yine şeh-i mezbûrda vefât ve hubb-i vatan lâzimesini ol ikâmetle isbât itmişdür (Emrî)¹⁶; mat'ûnlukla tâ'undan vefât itdi (Ümîdî)¹⁷; İttiffâk ol gice subaşınun bir kızı füc'eten vefât itmiş (Hasbî)¹⁸; Edirne'de vefât eyledi (Hayâlî Beg)¹⁹; Vefât itdüğü zamândaki (Rahmî Çeklebi)²⁰; Yıldan yıla takvim istihracına bile mukayyed olmaz oldu. Hattâ meşâhir-i münecciminden Mevlânâ Lutfullâh vefâtında ashâb-ı nücûmdan kimse kalmadı (Riyâzî-i Diger)²¹; Niçe rûzgâr sonra vefât idüp defni müyesser olmuş (Sâgarî)²²; mu'ammer olmayup sene ihdâ ve seb'inde vefât itdi (Sehâbî)²³; Gâlibâ sinni hamsîne varmagın vefât itmiş (Sun'î)²⁴; Sene ihdâ ve erba'în ve tis'amie hudûdunda vefât idüp (Monlâ Gazâlî)²⁵; Gâlibâ sene tis'în ve tis'amiede vefât itmesi mütebâdirdür (Firâkî Vâ'iz)²⁶; Âhir sene isnâ ve sittinde vefât eyledi (Kandî)²⁷; Lâyhî vatan-ı aslîsi olan memleketde vefât itdi (Monla Lâyhî)²⁸; İçil müderrisi iken vefât eylemiş (Lem'î)²⁹; Ba'dehû ehl ü 'iyâlini rehn idüp (...) der-i devlete geldükde vefâtı ta'ayyün bulmuş (Mahremî)³⁰; Sene erba'în ve sittîn ve tis'amie

---

¹ İsen, 114.

² İsen, 119.

³ İsen, 134.

⁴ İsen, 147.

⁵ İsen, 156.

⁶ İsen, 165.

⁷ İsen, 173.

⁸ İsen, 175.

⁹ İsen, 176.

¹⁰ İsen, 178.

¹¹ İsen, 178.

¹² İsen, 180.

¹³ İsen, 187.

¹⁴ İsen, 191.

¹⁵ İsen, 192.

¹⁶ İsen, 196.

¹⁷ İsen, 197.

¹⁸ İsen, 207.

¹⁹ İsen, 213.

²⁰ İsen, 218.

²¹ İsen, 223.

²² İsen, 225.

²³ İsen, 226.

²⁴ İsen, 236.

²⁵ İsen, 252.

²⁶ İsen, 253.

²⁷ İsen, 261.

²⁸ İsen, 267.

²⁹ İsen, 269.

³⁰ İsen, 271.

muharreminde vefât eyledi (Yetîm)³¹; Şol zamân ki Rüstem Paşa vefât eyledi (Yahyâ Beg)³²; Sene hamse ve semânîn ve tis'a mie târîhinde vefât eyledi (Mevlânâ Âgehî)³³; Âkîbet şeyhi vefât itdüğü gibi (Beyânî)³⁴; Mâ-hasal ol yolda vefât itdi (Celâl Beg)³⁵

Fevt olmak:

Klasik kaynaklarda sıklıkla karşımıza çıkan fevt kelimesi, ölmek vefat etmek anlamına gelmektedir. *Künhü'l-ahbâr*'da on sekiz şair biyografisinde ölüm, fevt olmak ifadesi ile anlatılmıştır.

evâhir-i eyyâm-ı saltanatında fevt olmuştur (Manlâ Hamdî)³⁶; Zelzele-i kübrâda fevt olmuştur (Kebîrî)³⁷; Karışdıran sahrâsındaki savaşta fevt olmuştur (Hâşimî)³⁸; Sene selâsin ve tis'amie târîhinde fevt olmuş (Revânî)³⁹; Tarik-i tedrise sülûkdan sonra fevt olmuştur (Nihânî)⁴⁰; sene sülüs ve hamsîn ve tis'amiede nefis-i İstanbulda fevt oldu (Hayretî)⁴¹; Mustafâ Aga fevtinden sonra 'ulûfesi kesildi (Rahîkî)⁴²; Arslan nâm bir makbul kedisi fevt oldukda bu târîhi dimişdür (Riyâzî-i Diger)⁴³; sene selâse ve sittîn ve tis'amie hudûdında fevt oldu (Zinetî)⁴⁴; Mustafâ Aga fevtinden sonra dânişmendlige heves itmiş (Ferdî)⁴⁵; Egerçi sene hâmse ve erba'în ve tis'amiede fevt olmuştur (Keşfî)⁴⁶; Âkîbet sene isnâ ve erba'în ve tis'amie târîhinde fevt olmuş (Me'âlî Çelebi)⁴⁷; Bu hâlde sene isnâ ve sittîn ve tis'amiede fevt oldu (Meşrebî)⁴⁸; Sene ihdâ ve erba'în ve tis'amie târîhinde fevt olunca (Nişânî)⁴⁹; Hayf ki cevânken fevt oldu (Mevlânâ Seyyid İlâhî)⁵⁰; sene ihdâ ve semanînde fevt oldu (Râyî)⁵¹; sene selâse ve semanînde fevt oldu (Ref'î-i Leng)⁵²; kırk akçe yevmiyeli medreseye müderris olduktan sonra fevt oldu (Sadrî)⁵³; Gâlibâ sene hamse ve elf esnâlarında Edirne kâdîsî iken fevt oldu (Muhyî)⁵⁴

Rihlet etmek:

Rihlet etmek; geçmek, göçmek, göç eylemek, ölmek anlamlarına gelmektedir. Şair biyografilerinde doğrudan ölüm anlamında kullanılmıştır. Âlî eserinde beş biyografide ölümü bu kelime ile tasvir etmektedir.

³¹ İsen, 286.

³² İsen, 287.

³³ İsen, 294.

³⁴ İsen, 295.

³⁵ İsen, 300.

³⁶ İsen, 134.

³⁷ İsen, 163.

³⁸ İsen, 169.

³⁹ İsen, 177.

⁴⁰ İsen, 183.

⁴¹ İsen, 209.

⁴² İsen, 220.

⁴³ İsen, 223.

⁴⁴ İsen, 224.

⁴⁵ İsen, 254.

⁴⁶ İsen, 264.

⁴⁷ İsen, 270.

⁴⁸ İsen, 275.

⁴⁹ İsen, 278.

⁵⁰ İsen, 294.

⁵¹ İsen, 306.

⁵² İsen, 307.

⁵³ İsen, 311.

⁵⁴ İsen, 325.

(...)dâr-ı âhirete rihlet eyler (Tali'î)⁵⁵; Sene tis'a ve sittîn ve tis'amiede rihlet itdi (Cenabî Paşa)⁵⁶; 'Âkıbet sene isnâ ve erba'în ve tis'amie hudûdunda rihlet eylemiş (Hayretî)⁵⁷; Evvelâ Şeyh İbrâhim Gülşenî rihletine târîh dimişdür ('Arifî)⁵⁸; Gâlibâ hisâb-ı 'ömri seksenden ziyâde iken rihlet itmiş idi (Yahya Beg)⁵⁹; Gelibolıda on beş akçe ile müderris ve ba'dehû tarıkınca kazâya rızâ ile ba'zı kasabâta kâdî vü dâris iken mansûrlukla dâr-ı bekâya ihtiyâr diyâr-ı fenadan rihlet ü güzâr eylemişdür (Mevlânâ Âgehî)⁶⁰

Dünyadan göçmek/ Dünyasını değiştirmek:

Günümüzde de ölümü anlatmak için kullandığımız dünyadan göçtü veya dünyasını değiştirdi ifadeleri de *Künhü'l-ahbâr*'da kendine yer bulmuştur. Rihlet kelimesinin anlamlarından birinin göç etmek olduğu da göz önüne alındığında dünyadan göçmek ve ölmek ifadeleri arasındaki ilgi daha anlaşılır olacaktır. Âlî iki biyografide bu ifadeleri kullanmaktadır.

Sene selâse ve hamsîn ve tis'amie hudûdunda dünyâdan göçdi (Zâtî)⁶¹; Sene seb'în hudûdunda dünyâsın değışdi (Rûhî)⁶²

Ömrü ahir olmak:

Sadece bir biyografide kullanılan ve ömrün sona ermesi, ölmek anlamına gelen bu ifade aşığıya alınmıştır

Tâ ki merâmına vâsıl olup 'ömri âhîr olunca âsitânesi hizmetinde sebât u bekâ bulur (Mestî)⁶³

Rahman yoluna gitmek:

Allah yoluna gitmek kavramı hemen anlaşılabilceği üzere *Künhü'l-ahbâr*'da ölmek anlamında kullanılmıştır. Yalnızca bir biyografide tesadüf edilmiştir.

Bu hâlde sene selâse ve hamsîn ve tis'ami'ede ol dahi rahmân yoluna gitdi (Rahîkî)⁶⁴

Ruhunu teslim etmek:

Bugün de ölümü tasvir etmek için kullanılan bu ifade *Künhü'l-ahbâr*'da bulunmakta ve kendine bir biyografide yer bulmaktadır.

'Âkıbet at seyrine binerken ayağın özengiye koduğu gibi teslim-i rûh itmiş (Ferdî)⁶⁵

⁵⁵ İsen, 181.

⁵⁶ İsen, 205.

⁵⁷ İsen, 208.

⁵⁸ İsen, 241.

⁵⁹ İsen, 289.

⁶⁰ İsen, 293.

⁶¹ İsen, 218.

⁶² İsen, 308.

⁶³ İsen, 163.

⁶⁴ İsen, 220.

⁶⁵ İsen, 254.

2. Ölümün Sanatlı İfadelerle Tasvir Edildiği Şair Biyografileri

Çalışmanın bu bölümünde Âlî'nin şair biyografilerinde ölümü sıradan kullanımın dışında nasıl tasvir ettiği izah edilmeye çalışılacaktır. Temelinde bir tarih kitabı olan *Künhü'l-ahbâr*, içerdiği bazı tasvirler ile nesrin edebiyatımızda nasıl sanatlı olarak kullanıldığını göstermesi yönüyle de önemlidir. *Künhü'l-ahbâr*'da yer alan ölümü tanımlayan sanatlı ifadelerle bakıldığında on üç farklı kavramın Âlî tarafından kullanıldığı görülmektedir. *Künhü'l-ahbâr*'da ölümü sanatlı olarak ifade eden kavramlara bakıldığında boğazı ele vermek, nazm/şiir, eşkiya, saray, necat, tufan, kûs-ı rihlet, piyâle/ peymânenin kırılması, sefer/ 'azimet, bayrak, ceridenin dürülmesi, maraz gibi kavramlara rastlanmıştır. Çalışmanın bu bölümünde bahsedilen kavramlar izah edilmeye ve metinde yer alan bölümler verilmeye çalışılacaktır.

Sefer/ hareket/ 'azimet/ diyâr-ı üns:

Ahiret inancı en basit şekliyle hayatın bu dünyada son bulmayı öldükten sonra insanların yeniden diriltileceğini, yapılan iyi ve kötü davranışların hesabının sorulacağını anlatmaktadır. Bu sebeple bu dünya bir konak gibi düşünülerek ahiret dolayısıyla ölüm gidilecek bir menzil olarak tahayyül edilmektedir. *Künhü'l-ahbâr*'da dört biyografide ölümün sefer, hareket veya göç olarak tasvir edildiği tespit edilmiştir. Bir biyografide ise ölüm üns diyarı olarak tanımlanmaktadır.

Ba'dehû mezbûruñ vefâtı ve 'âlem-i bekâya nakl u harekâtı sene isnâ ve tis'amie târihinde vuku' bulup (Ahmed Paşa)⁶⁶; 'Âkıbet vefâtı ve 'âlem-i bekâya hareketi cezîre-i mezbûrda vuku' buldı (Zîrekî)⁶⁷; Ve bi'l-cümle Sultân Korkud ki âzim-i râh-ı âhîret oldı (Sultân Korkud)⁶⁸; Sene semânîn esnâlarında 'azîmet-i bâg-ı cinân kıldı ('Ubeydî)⁶⁹; Akabince vâsıl-ı diyâr-ı üns olduğu ta'ayyün buldı (Fazlî)⁷⁰

Piyale/ peymânenin kırılması:

Divan şiirinde hayatın eldeki dolu kadeh olarak hayal edilmesi yaygın bir betimledir. *Künhü'l-ahbâr*'da da bu geleneğin devam ettiği görülmektedir. Âlî, iki şair biyografisinde hayatı kadeh olarak düşünmüş ölümü de bu tasvir içerisinde kadehin kırılması olarak hayal etmiştir.

Pes sâkî-i rüzgâr ki ol kapudân-ı cezâyir-güzâruñ 'ömri piyalesini şikest ve encümen-i fenânuñ nukl u zevâdesini şâhid-i zindegânîsine der-dest itdükde (Edâyî Çelebi)⁷¹; Dermend Câmînün safâsı peymânesi şikest olup nizâm-i encümen-i mâ'îşeti meclis-i sahbâ sonı gibi ihtilâl bulmuş (Câmî)⁷²

Nazm'ın/ kasîde'nin son bulması:

Âlî eserinde, Şehdî ve Mevlânâ Âhî'nin biyografilerinde hayatı daha önce Meşa'irü'ş-şuarâ'da da karşılaştığımız şekilde nazma ya da kasideye benzetmiştir. Hayat şiir olarak tahayyül edildiğinde sözün kesilmesi de ölmek anlamına gelmektedir. Âlî'nin özellikle makta' kelimesini tercih etmesinde gazelin son beytine de bu ismin verilmesi ve şiirin/hayatın son bulması anlamını çağrıştırmak istediği açıktır.

⁶⁶ İsen, 132.

⁶⁷ İsen, 225.

⁶⁸ İsen, 250.

⁶⁹ İsen, 316.

⁷⁰ İsen, 320.

⁷¹ İsen, 191.

⁷² İsen, 202.

(...) öykündüğüçin mu'ammer olmayup nazmı dört bin beyte vardukda nazm-ı eyyâm-ı hayâtı makta'-ı kelâmıla faysal bulmuşdur (Şehdî)⁷³; Ol rütbe-i sâfilede kaside-i 'ömri mukatta' bulup nâ-murâdıyla dünyadan gitmiş (Mevlânâ Âhî)⁷⁴

Eşkîya:

Künhü'l-ahbâr'da ölümün tasviri noktasında dikkat çeken ifadelerden biri "rehzen" dir. Rehzen; yol kesen, haydut, eşkıya anlamlarına gelmektedir. Metinde ölümle ilgili bu tanımlama sadece Nizâmî'nin biyografisinde yer almaktadır. Âlî, Nizâmî'nin hayat hikâyesinde onun belâgat açısından etkili yedi gazel yazdığını ve amacına ulaşmak için (bu şiirleri bir hamiye sunup makam elde etmek) yola çıktığını ancak ecel eşkıyasının Allah'ın fermanıyla onun yolunu kestiğini dile getirmektedir. Bu tasvirin arkasından ifadesini sadeleştirip yani yolda iken ölmüştür diyerek şairin ölümünü kelimelere dökmüştür. Ayrıca tarihi olarak Rum Mahmut Paşa'nın, Ahmet Paşa'nın yerine Nizâmî'yi getirmeye çalıştığı da dikkate alındığında Âlî'nin kurguladığı biyografi ve seçtiği kelimenin daha da dikkat çekici olduğu anlaşılacaktır.

Ve yedi tâne gazeliyât-ı belâgat-mü'essir nazm idüp maksâda revân olmak sadedinde iken rehzen-i ecel bâ-fermân-ı Hudâ 'azze ve cell ol dermendüñ yolını urmuş. Ya'ni esnâ-yı râhda fevt olup ser-menzil-i âhirete revâne olmuş (Nizâmî)⁷⁵

Boğazı ele vermek:

Âlî, *Künhü'l-ahbâr*'da Sa'dî'nin hayat hikâyesini anlatırken onun İstanbul'da Cem Sultan tarafından gönderilen bazı mektupları dağıttığını ve o mektupların cevaplarını alıp geri dönmek üzere iken yakalandığını ve öldürülüp denize atıldığını anlatmıştır. Âlî, onun ölümünü bu biyografide boğazı ele vermek ifadesi ile tanımlamaktadır. Sa'dî'nin cesedinin bir viranede bulunduğunu ve denize atıldığını da metne aktarmaktadır.

Cem Sultân Firengistânda iken tebdîl sûretde İstanbula gelmiş ve ba'z-ı ekâbire mektûblar getirüp üleşdirmiş ve cümleden cevâb alup gitmek sadedinde iken boğazı ele virmiş. Bir virâne küncinde bulunup Galata Bogazından deryâyâ atılmış (Sa'dî)⁷⁶

Saray/Ahret Sarayı:

Ölümün *Künhü'l-ahbâr*'da ölümün tasvir edildiği bir başka kavram da saraydır. Aşağıdaki parçada Âlî, Necâtî'nin hayatını anlatırken Şah Mahmud'un ölümü için; "ahret sarayına gitti" ifadesini kullanarak Şah Mahmud'un öldüğünü anlatmıştır.

İtmam-ı müyesser olmadın Şâh Mahmûd dahi sarây-ı âhirete gitmiş (Necâtî)⁷⁷

Necat bulmak:

Kurtuluş, selamet anlamlarına gelen necat kelimesi, *Künhü'l-ahbâr*'da ölümü tasvir etmek amacıyla kullanılmıştır. Necat bulmak, dünyanın belalarından kurtulmak anlamına gelecek şekilde metinde geçmekte ve böylece ölümün tasvir edilmesi amaçlanmaktadır. Âlî'nin bu kelimeyi Necatî mahlaslı şairin ölümünü anlatmak için kullanmış olması da dikkate şayandır. Zira dünya gam, keder ve belalar mekânıdır. Buradan kurtulmanın yolu ise ölmektir. Metnin

⁷³ İsen, 138.

⁷⁴ İsen, 175.

⁷⁵ İsen, 146.

⁷⁶ İsen, 137.

⁷⁷ İsen, 165.

devamında tabutunun; gemiye, Şeyh Ebü'l-Vefâ'nın; denize ve defnedildiği yerin denize çapa atılarak sabit kalınacak yere benzetilmesi de dikkate şayandır.

Bu hâlde ki sene erba'a ve öşr ve tis'amie hudûdunda tûfân-ı beliyyat-ı 'âlemden necat bulmuş. Sefine-i pür-sekîne-i tâbûtu bahru'l-'irfân-ı 'ummân-ı ehl-i safâ olan Şeyh Ebü'l-Vefâ mahallesinüñ sâhilinde ikâmet lengerini bıragup anda defn olunmuş (Necâti)⁷⁸

Tufan:

Nesirde, nasirlerin kullanacağı kelimeleri dikkatle seçtiklerine örnek olarak gösterilebilecek olan bu parçada ölümü tasvir edilen şair Nûhî, ölümün tasvir edildiği ifade ise tufandır. Şairin adı ve tufan akılda hemen Nuh tufanını canlandırmaktadır. Âlî'nin de Nûhî'nin biyografisinde zaten bunu amaçladığı görülmektedir. Eserde öncelikle Nûhî'nin yaşadığı rahatsızlık nedeniyle uykuyu rüyasında bile göremediğini belirtip bu hastalığın huzursuzluk tufanında onun suya batmasına sebep olduğunu anlatmaktadır. Metinden de anlaşılacağı üzere yok oluş tufanı ölüm için kullanılmış bir tasvirdir. Metnin devamında kullanılan gemi ve sahil ifadeleri de Nuh tufanı imajını güçlendirmektedir.

Uyhu yüzini hod düşünde bile göremezdi. 'Âkıbet ol ibtilâsı gark-âb-ı tûfân-ı fenâ olmasını mûcib oldı. Sefine-i vücûdi sâhil-i necâta çıkmayup Van seferinde nakl ü rihleti tahakkuk buldı (Nûhî)⁷⁹

Kûs-ı rihlet:

Künhü'l-ahbâr'da Sultan Cihângîr'in ölümü anlatılırken ölümü tasvir etmek için kullanılan ifadenin ölüm davulu olduğu görülmektedir. Âlî, Cihângîr'in yaşadığı sıkıntıları anlatırken onun şehzade olarak sancağa çıkıp tabl u nekkâre çaldıramadığını ve haşmetli babası Kanunî Sultan Süleyman'ın Haleb'de olduğu sene ölüm davulunun sesini yankılandığını dile getirmektedir. Burada hastalığı dolayısıyla davullar çalınarak sancağa çıkamayan Cihângîr'in ölüm davulunun sesini yankılandırması ironik bir şekilde hüznü de barındırması yönüyle şiirseldir.

(...) üzre sancaga çıkup tabl u nekkâresin çaldırmak müyesser olmadın peder-i büzürgvârı Halebde kışladuğı senede kûs-ı rihlet âvâzesini yankılandurdı. Ya'ni sâlik-i râh-ı bekâ olup cihângîrlik nâmını isbat idemedi (Sultân Cihângîr)⁸⁰

Bayrak açmak:

Şükrî'nin hayatı anlatılırken ömrünün sonuna geldiği ve kendisine sancağa çıkmanın nasip olmadığı dile getirildikten sonra gamdan öldüğü ve kefenden bayrak açtığı anlatılmıştır. Metinden "kefenden bayrak açmak" ifadesi ile ölümün tasvir edildiği anlaşılmaktadır. Burada ölümü anlatan kefenin, sancağa çıkarken açılan bayraklara nispet olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Hattâ anı dahi bir mikdâr yazup itmâmı ile meserret-encâm olmadın 'ömri âhire yetmiş. Sancak müyesser olmadığı gussadan helâk olup kefenden bayrak açmış (Şükrî)⁸¹

Ceridenin dürülmesi:

Cerîde; rûznâme, günlük, günlük gelir ve giderlerin yazıldığı defter anlamlarına gelmektedir. *Künhü'l-ahbâr*'da bu ifade ömür tomanı olarak hayal edilmiş ve hayatın karşılığı olarak

⁷⁸ İsen, 166.

⁷⁹ İsen, 282.

⁸⁰ İsen, 190.

⁸¹ İsen, 234.

kullanılmıştır. Yine kurgulanan hayal etrafında hayat defterinin dürülerek kaldırılmasının da ölümün sanatlı bir tasviri olduğu görülmektedir.

Hayf u dirîg 'unfuvân-ı sebâb-ı hâlinde cerîde-i 'ömri dürildi (Meşâmî)⁸²

Maraz:

Maraz kelimesi hastalık, illet, bela anlamlarına gelmektedir. Sâfi'nin biyografisinde ölümün hastalık olarak düşünüldüğü görülmektedir. Metinde maraz-ı mevt ifadesi, iyileşmenin mümkün olmadığı hastalık olarak anlamlandırılabilir bir şekilde kullanılmıştır.

'Âkıbet tekâ'üd tarîkıyla Selânik sancağı virilüp maraz-ı mevtine dek anda rûzgârın geçürmiş (Sâfi)⁸³

Künhü'l-ahbâr'da on bir şair biyografisinde toplam on iki kişinin nasıl öldürüldüğü anlatılmaktadır. Katline fetva vermek, katl olunmak, katl etmek, boynu vurulmak gibi ifadeler kullanılarak ölümlerinin nasıl gerçekleştiği anlatılmaktadır. İlgili metinler aşağıdadır.

(...) 'ulemâ-yı Haleb katline fetvâ virdiler (Eşherü'l-uşşâk Seyyid Nesîmî)⁸⁴; Kimi şâhid kimi müşteki olup katline sa'y-i mevfûr itdiler (Mevlânâ Sâfi)⁸⁵; Yedi kullede habs olup ba'dehû katl olunmuşdur ('Adnî)⁸⁶; mezbûr derdmendi katl ile hûn-pâş kılmışdur (Hasan Mu'îdî)⁸⁷; sen beni öldürmezsen ben seni katl itmek muktezâ-yı fu'âdumdur (Ferdî)⁸⁸; Ba'dehû Balıkbâzârındaki dâra iletüp ber-dâr eylemişler (Figânî)⁸⁹; Ve bi'l-cümle merhum İbrahîm Paşa katl olunmuş (Kandî)⁹⁰; Hususa katline müftülerimiz fetvâ virdi (Yahyâ Beg)⁹¹; Evâ'il-i cevânide töhmet-i ilhâdla katl olunan Şeyh Karamâniye mürîd oldı (Sânî)⁹²; Vaktâ ki Turak Çelebi katl olındı ('Ulvî)⁹³; Bu ebyât katl olunacağı esnâlarda nazma koyduğı vâridâtdandur (Nihânî)⁹⁴; Lâlâlık ümidiyle der-i devlete geldükde ba'z-ı müfsîdler lâ lâ diyüp Sultân Süleymân merhûmı kevvet-i vâhimeye ilkâ itmegin boynu urıldı. Sa'âdet-i şehâdet rütbesine lâıyk görildi (Nihânî)⁹⁵

⁸² İsen, 327.

⁸³ İsen, 139.

⁸⁴ İsen, 121.

⁸⁵ İsen, 125.

⁸⁶ İsen, 140.

⁸⁷ İsen, 155.

⁸⁸ İsen, 254.

⁸⁹ İsen, 256.

⁹⁰ İsen, 261.

⁹¹ İsen, 287.

⁹² İsen, 296.

⁹³ İsen, 318.

⁹⁴ İsen, 329.

⁹⁵ İsen, 329.

Tablo 1

Sıra	Ölüm İçin Kullanılan Tabir	Tekrar Sayısı
1	vefat etmek	35
2	fevt olmak	18
3	rihlet etmek	5
4	sefer/ hareket/ 'azimet/ diyar-ı üns	5
5	dünyadan geçmek/ dünyasını değiştirmek	2
6	nazmın/ kasidenin son Bulması	2
7	piyale/ peymanenin kırılması	2
8	ömrü ahir olmak	1
9	rahman yoluna gitmek	1
10	ruhunu teslim etmek	1
11	boğazı ele vermek	1
12	eşkiya	1
13	saray/ ahiret sarayı	1
14	necat bulmak	1
15	tufan	1
16	kûs-ı rihlet	1
17	bayrak açmak	1
18	ceridenin dürülmesi	1
19	maraz	1

Ölüm kavramı etrafında yapılan bu çalışmanın ana hedeflerinden birisi de 16. yüzyıl tezkire yazarlarının ölümü nasıl tasvir ettiklerini sistematik bir şekilde tespit etmeye çalışmaktır. Yapılan çalışmalarla Âşık Çelebi'nin *Meşâ'irü's-şuarâ* (Kılıç:2010), Ahdî'nin *Gülşen-i Şu'arâ* (Solmaz: 2005) ve Gelibolulu Âlî'nin isimli eserlerinde ölümü tanımlayan ifadeler tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan tespit sonucunda aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo 2'de yukarıda zikredilen üç tezkirede bulunan ve ölümün basit/ doğrudan ölümü akla getiren ifadelerle anlatıldığı kavramlara yer verilmiştir. *Künhü'l-ahbâr ve Gülşen-i Şu'arâ*'da yedi kavram ölümü anlatmak için kullanılıyorken *Meşâ'irü's-şuarâ*'da bu sayı on altı olarak tespit edilmiştir. Üç tezkirede ortak olarak fevt olmak, rihlet etmek, vefat etmek ve mevt kelimeleri ölümü anlatmak için kullanılmaktadır. Diğer kelimeler ise farklılık göstermekle birlikte doğrudan ölümü akla getiren dünyadan geçmek, veda kılmak, müteveffa olmak gibi kavramlardan oluşmaktadır.

Tablo 2

	Meşâ'irü'ş-şuarâ'da Ölümü Basit İfadelerle Tasvir Etmek İçin Kullanılan Tabirler	Gülşen-i Şua'arâ'da Ölümü Basit İfadelerle Tasvir Etmek İçin Kullanılan Tabirler	Kühü'l-ahbâr 'da Ölümü Basit İfadelerle Tasvir Etmek İçin Kullanılan Tabirler
1	fevt olmak	fevt olmak	fevt olmak
2	rihlet eylemek/ kılmak	rihlet etmek	rihlet etmek
3	vefat eylemek	vefat etmek	vefat etmek
4	mevti vaki olmak/ mevt olmak	mevt	ömrü ahir olmak
5	irtihal eylemek	terk-i 'âlem etmek/ terk-i rûy-ı zemîn	dünyadan geçmek/ dünyasını değiştirmek
6	müteveffa olmak	veda' kılmak	rahman yoluna gitmek
7	ecel ermek/ eceli yetmek	zîr-i zemîn	ruhunu teslim etmek
8	ahirete azim olmak/ gitmek		
9	ahirete intikal etmek		
10	ömrü ahir olmak/ ömrü ahire ermek		
11	aslına intikal etmek		
12	can vermek		
13	dünyadan gitmek		
14	ecel önün almak		
15	ölmek		
16	ömrü fenaya varmak		

Aşağıda yer alan üçüncü tabloda ise *Kühü'l-ahbâr*, *Gülşen-i Şua'arâ* ve *Meşâ'irü'ş-şuarâ*'da, nâsirlere tarafından ölümü tasvir etmek için kullanılan kavramlara yer verilmiştir. Tablodan anlaşılacağı üzere hacmi ve nâsirin etkisi ile *Meşâ'irü'ş-şuarâ*'da otuz iki farklı kavramla ölümün anlatılmış olması sebebiyle açık ara diğer tezkirelerden öndedir. *Kühü'l-ahbâr*'da on iki kavram, *Gülşen-i Şua'arâ*'da sekiz kavramla ölüm sanatlı ifadelerle tasvir edilmiştir. Bu tabloda da tezkirelerin bazı kavramları (sarsar, peyk gibi) ortak olarak kullandıkları görülmektedir. Ayrıca aşağıdaki tablodan tezkire yazarları arasında da tıpkı şairler arasında olduğu gibi yetenek/yaratılış farklarının olduğu ve buna paralel olarak hayal dünyalarının zenginlik yönüyle değişiklik gösterdiği anlaşılmaktadır. Âşık Çelebi'nin mürettep bir divan sahibi olduğu hatırlandığında, ölümü tasvir ettiği kavram sayısının fazla olmasının onun şairlik yönüne atfedilebileceği düşünülmektedir.

Tablo 3

	Meşâ'irü'ş-şuarâ'da Ölümü Sanatlı İfadelerle Tasvir Etmek İçin Kullanılan Tabirler	Gülşen-i Şua'arâ'da Ölümü Sanatlı İfadelerle Tasvir Etmek İçin Kullanılan Tabirler	Kühü'l-ahbâr'da Ölümü Sanatlı İfadelerle Tasvir Etmek İçin Kullanılan Tabirler
1	sarsar/ rüzgâr	sarsar/ rüzgar	boğazı ele vermek
2	peymane/ câm/ ayag	şarap	eşkıya
3	peyk	peyk	saray/ ahiret sarayı
4	deniz/ yokluk denizi	deniz/ derya	necat bulmak
5	insan	raht-ı 'azimet	tufan
6	dest	can atmak	kûs-ı rihlet
7	şiiir	saray	bayrak açmak
8	satranç/ piyon	ravza	ceridenin dürülmesi
9	güneş tutulması/ batması		maraz
10	hayvanlar (şahin, şîr/ aslan, zağ/karga)		nazm'ın/ kasidenin son bulması
11	gece		piyale/ peymanenin kırılması
12	tekne/ gemi		sefer/ hareket/ 'azimet/ diyar-ı üns
13	ma'zûl olmak		
14	bekçi/ şahne/ müfettiş		
15	uyku		

16	ağaç		
17	âteş		
18	berat		
19	dellal/ pazar		
20	denizci/ kaptan		
21	dîvân		
22	elbise		
23	gird-âb		
24	hırsız		
25	iğne		
26	karanlık		
27	karınca		
28	katip		
29	kuzgun		
30	diyar/ !âlem		
31	şihâb		
32	tabut		

Sonuç

Çalışma, *Künhü'l-ahbâr*'da yer alan ve Gelibolulu Âlî'nin şairlerin ölümlerini anlatırken kullandığı bazıları kalıplaşmış (ölmek, fevt olmak vb.) bazıları sanatkârane olarak nitelendirilebilecek ölüm tasvirleri üzerine kurulmuştur. Gelibolulu Âlî'nin şair ölümlerini tasvir etmek için toplamda on dokuz kelimeyi tercih ettiği görülmektedir. Bu sözcüklerden yedi tanesinin ilk okunduğunda ölümü doğrudan anlatan ifadeler olduğu görülmektedir. *Künhü'l-ahbâr*'da ölümü anlatmak üzere kullanılan on iki kelime ise ölümün sanatlı bir şekilde tasvir edildiği görülmektedir. Âlî'nin, ölümü hakkında bilgi verdiği şairlerin mahlaslarını da göz önünde bulundurmak suretiyle (necat- Necâtî; tufan- Nûhî vb.) ölümü tasvir ettiği dikkati çekmektedir. Eserde en çok vefat etmek, fevt olmak ve rihlet etmek fiillerinin şair ölümlerini anlatırken kullanıldığı görülmüştür. *Künhü'l-ahbâr*'da toplam doksan beş şairin biyografisinde ölümün tasvir edildiği görülmektedir. Çalışmada iki numaralı tabloda yer alan bilgiler karşılaştırıldığında da *Meşâ'irü's-Şuarâ*'nın özellikle ölümün sanatlı ifadeler ile tasviri noktasında tasvir edilen kavramlar açısından hem *Künhü'l-ahbâr*'ın hem de *Gülşen-i Şu'arâ*'nın çok ötesinde olduğu müşahede edilmiştir. *Künhü'l-ahbâr*'ın ise *Gülşen-i Şu'arâ*'dan bu noktada çok az farkı olduğu anlaşılmaktadır. *Künhü'l-ahbâr*'ın aslında bir tarih kitabı olduğu düşünüldüğünde, şairlerin ölümünü bu şekilde nesrin şiirsel yönünü ön plana çıkararak ifade etmesi de nesir edebiyatımızın kıymeti ve değerlendirilmesi konusunda farklı bakış açıları ile değerlendirmeler yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Kaynaklar

- Bahadır, Savaşkan Cem (2018), "Meşâ'irü'ş-Şuarâ'da "Ölüm"ü Tanımlayan İfadeler-I "Ölüm"ün Basit İfadelerle Tasvir Edildiği Şair Biyografileri", *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi*, 2, s. 220-230.
- Bahadır, Savaşkan Cem (2019), "Meşâ'irü'ş-Şuarâ'da "Ölüm"ü Tanımlayan İfadeler- II "Ölüm"ün Sanatlı İfadelerle Tasvir Edildiği Şair Biyografileri", *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi*, 10, s. 28-46.
- Cebecioğlu, Ethem (2009), *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul: Anka Yayınları.
- Devellioğlu, Ferit (1999), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- İsen, Mustafa (1994), *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Kanar, Mehmet (2000), *Farsça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Deniz Kitabevi.
- KILIÇ, Filiz (2010), *Âşık Çelebi Meşâ'irü'ş-şuarâ (Şairler Tezkiresi)*, İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.
- Sami, Şemseddin (2002), *Kâmus-ı Türki*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- SOLMAZ, Süleyman (2005), *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı (İnceleme-Metin)*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55975,asik-celebidivanipdf.pdf?0> (19.10.2022).